

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Лісовський Володимир Миколайович

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та конституційного права

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

м. Миколаїв, Україна

Національна безпека є настільки широкою і значною за охопленням сфер суспільного життя категорією, що її забезпеченню та захисту служать практично всі функції держави. Національні інтереси становлять основу формування зовнішньої та внутрішньої політики держави. Об'єктивним показником цього є сукупність соціально-економічних, політико-організаційних, правових дій органів влади та управління щодо їх реалізації. Основним базовим національно-державним інтересом, геополітичним пріоритетом і стратегічним завданням зовнішньополітичного курсу України є підвищення її життєспроможності та зміцнення як вільної, суверенної, незалежної держави сучасного світу за умов збереження національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету, власної соціально-культурної ідентичності, перетворення з об'єкта геополітичних ігор великих потуг на повноцінний суб'єкт геополітики, тобто на самостійного гравця, котрий визначає свої цілі і дії на міжнародній арені. З точки зору державознавства, ослаблення ідеологічних засад держави так само згубно для її існування, як і зниження ефективності державного управління, а також критична слабкість органів державної влади по всій її вертикалі. Така держава спроможна деякий час існувати через інерцію, марно намагаючись долати численні труднощі та проблеми. Проте наслідком послаблення впливу на громадську думку є зниження національної та державної самоідентифікації, втрата суб'єктивної значущості держави щодо її громадян. Знижується почуття любові до Батьківщини, відчуття особистісного характеру зв'язків між державою та індивідом, що позначається на міцності держави та її безпеки.

Важливим елементом системи життєво важливих інтересів України, особливо під час війни з Росією, стало поступове досягнення збалансованості політичних інтересів громадян та держави, а також підтримка суспільством здійснюваної внутрішньої та зовнішньої політики. Якщо звернутися до Конституції України, відповідь на питання про її

основну ідею очевидна. Багатонаціональний народ України, об'єднуючись у цілісну (неподільну) демократичну державу, проголошує себе носієм суверенітету та є єдиним джерелом влади. Прийняття народом чинної Конституції легітимувала сучасну українську державу, надавши їй відповідну політико-юридичну форму [5]. Розробка та прийняття Закону України «Про національну безпеку України» та Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», склали методологічну основу діяльності державних органів щодо забезпечення національної безпеки. Процес формування системи забезпечення національної безпеки розпочався зі створення Ради національної безпеки та оборони України. У Законі України «Про національну безпеку України» чітко сформульоване визначення «національна безпека», згідно з яким «Національна безпека – це стан захищеності особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, що дозволяє забезпечити конституційні права, свободи, гідні якість та рівень життя громадян, суверенітет, територіальну цілісність та сталий розвиток країни, оборону та безпеку держави» [4]. Воєнна безпека – це складова частина, найважливіший компонент національної безпеки, що є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей [9].

Концептуальну основу національної стратегії у питаннях безпеки було закладено ще в 1990 році у «Декларації про державний суверенітет України» [3], та «Акті проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року, схваленого 1 грудня 1991 р. всенародним голосуванням [1]. Базовим документом для формування та реалізації державної (внутрішньої та зовнішньої) політики у сфері забезпечення національної безпеки України є Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [8]. Цим документом визначаються національні інтереси, стратегічні національні пріоритети України, цілі, завдання та заходи, спрямовані на зміцнення національної безпеки та забезпечення сталого розвитку країни на довгострокову перспективу.

Як зазначав Дж. Розенау, «визначення національного інтересу ніколи не може бути нічим іншим як системою висновків, що виходять із аналітичної та ціннісної бази політики» [10]. Відповідно до закону України «Про національну безпеку України», «Національні інтереси України» – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Отже, національні інтереси – це базове, сенсоутворююче поняття національної безпеки. Дослідженням національних інтересів займається ціла низка вчених з різних галузей знань, зокрема, М. Вавринчук, О. Власюк, В. Горбулін, Б. Парахонський, В. Кириченко, А. Качинський, А. Колодій, Г. Ситник, та ін. [6]. Категорія «безпека», постійно обговорюється в сучасній науковій літературі, у межах як загальної, так і спеціальних теорій безпеки. Наукою накопичено ґрунтовний теоретичний матеріал щодо вивчення сутності феномену безпеки. Важливість зазначеної проблеми визначає підвищену увагу до неї, тому не випадково, що більшою чи меншою мірою вона знайшла своє відображення в працях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

Натомість, на неї звертали свою увагу засновники геополітики Ф. Ратцель і Р. Челлен, вона знайшла своє відображення у працях багатьох послідовників, у тому числі таких відомих політологів, соціологів і геополітиків, як С. Коен, С. Шпігель, С. Хантінгтон, Ч. Лерч, А. Саїд. Цей феномен вивчали також і вітчизняні науковці: В. Ліпкан, Г. Ситник, В. Білоус, Ф. Рудич і багато інших [7].

Так, на думку В. Горбуліна, національну безпеку необхідно визначати як «стан держави, за якої відсутні та усунені реальні зовнішні та внутрішні загрози її національним цінностям, національним інтересам та національному способу життя, тобто забезпечується реалізація життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави» [2]. Узагальнюючи дефініції, представлені у науковій літературі, можна зробити висновок, що об'єктом безпеки мають виступати правові цінності.

Таким чином, з методологічної та практичної точок зору, категорії «безпека» та «національні інтереси», застосовуються в ході опису процесів, які відбуваються у сфері функціонування системи національної безпеки, отже, їхнє об'єктивне дослідження повинно здійснюватись не окремо, а у зв'язку з деструктивними та дестабілізуючими чинниками впливу на об'єкти безпеки (захисту). Система забезпечення національної безпеки України, пройшовши перші етапи свого становлення, та в умовах воєнного стану, стоїть сьогодні перед завданнями: визначення єдиного механізму діяльності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки; забезпечення точної та одноманітної реалізації методологічних положень Закону України «Про національну безпеку України», щодо напрямів, коштів та способів захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави.

Література:

1. Акт проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

2. Горбулін В. «Як перемогти Росію у війні майбутнього». К.: Вид.Брайт Букс. 2020. 256 с.
3. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16.07.1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
4. Закон України «Про національну безпеку України». Відомості Верховної Ради. № 1702-IX .16.07.2021_
5. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV.
6. Резнікова, О. О. *Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища*: монографія. Київ: 2022. НІСД, 456 с.
7. Смолянук В. Ф. Національна безпека України: термінологічний баласт чи державотворча необхідність. Суспільно-політичні процеси: науково-популярне видання. 2017. № 2–3.
8. Про Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Указ Президента України від 14.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
9. Про Стратегію воєнної безпеки України «Воєнна безпека Всеохоплююча оборона» Указ Президента України від від 25 березня 2021 року. <https://www.president.gov.ua> > ...
10. Розенау Дж. Турбулентність у Світовій політиці: Теорія змін і безперервності (Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity. Princeton University Press, 1990) [Архівовано 13 березня 2022 у Wayback Machine].